จากการศึกษาการรำฉุยฉายฮเนา พบว่าท่ารำของเงาะมีรูปแบบเป็นสัญลักษณ์ (symbolism) ที่เป็นอัตลักษณ์ของท่ารำเงาะโดยเฉพาะ คือมีการรวมพื้นฐานท่ารำของตัวโขนทุกตัว ได้แก่ ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง ซึ่งท่าทางเหล่านี้ได้รับการประยุกต์มาจากท่ารำของเงาะสังข์ทองมาสู่ท่ารำของเงาะฮเนา นับเป็นชุดรำที่มีความแปลกใหม่จัดเป็นชุดรำอวดฝีมือได้อย่างภาคภูมิใจ

ข้อเสนอแนะ

ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบท่ารำฉุยฉายฮเนา ซึ่งออกแบบโดย ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี กับท่ารำฉุยฉายฮเนา ซึ่งสืบทอดมาจากวังสวนกุหลาบถึงวังเพ็ชรบูรณ์ โดย คุณครูลมุล ยมะคุปต์ เพื่อให้เห็นความแตกต่างของลีลาท่ารำที่มีความประณีตสวยงามทั้งสองรูปแบบ

รายการอ้างอิง

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2513). **เงาะป่า.** กรุงเทพฯ : คุรุสภา.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). **“ฉุยฉายกิ่งไม้เงินทอง” วิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการถ่ายทอดของครูเฉลย ศุขะวณิช.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2507). **ตำนานเรื่องละครอิเหนา.** กรุงเทพฯ : พิมพ์ไทย.

นัฐพงษ์ นุชนนทรี. (2550). **ฉุยฉายฮเนา.** ศิลปนิพนธ์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

ประเมษฐ์ บุณยะชัย. (2555). **101 ปี ละครวังสวนกุหลาบ.** กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2497). **สังข์ทอง.** กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองธรรม.

อิทธิพลศิลปะลพบุรีที่มีต่อระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด
THE INFLUENCE OF LOPBURI ARTS ON THE INVENTION OF PRANGSAMYOD DANCE

ดิเรก ทรงกัลยาณวัตร*

DEREK SONGKALAYANAWAT

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยนี้เพื่อศึกษาอิทธิพลศิลปะลพบุรีต่อระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ขอบเขตการวิจัย คือ ศึกษาศิลปะลพบุรีที่ใช้สร้างสรรค์ ท่ารำ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ทำนองเพลง เนื้อร้อง และเครื่องดนตรี ในระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีนาฏศิลป์ และนักประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า (1) ทำนองเพลงได้รับอิทธิพลจากเพลงไทยสำเนียงเขมรชื่อเพลงเขมรเป่าใบไม้ เนื้อร้องประพันธ์จากแรงบันดาลใจตามจารึกพบที่ศาลสูงลพบุรี มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 15-16 เครื่องดนตรีที่ใช้เป็นวัฒนธรรมร่วมของอุษาคเนย์ ที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่อกัน (2) การประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ทรงผม และท่ารำ ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ได้รับจากอิทธิพลศิลปะลพบุรี เพราะประดิษฐ์ขึ้นมาตามหลักฐานประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองลพบุรี

คำสำคัญ : ศิลปะลพบุรี, ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

* ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Lopburi College of Dramatic Arts, Bunditpattanasilpa Institute

Abstract

This research aimed to study the influence of Lopburi arts on Prangsamyod Dance. The scope of this study focused on the application of Lopburi arts to the invention of choreography, costumes, accessories, melody, lyrics, and the use of musical instruments in “Prang Sam Yod Dance”. The data were collected through the study of documents relating to Lopburi arts history, the historical evidences of Lopburi arts found in Lopburi, and in-depth interviews with the local musicians, dancers and scholars. The research findings revealed that: (1) The melody used in “Prangsamyod Dance” was influenced by the song “Khamainpaobaimai” with the authentic Khmer music beat. The lyrics were written and based on the ancient scripts as found at Lopburi ancient shrines built during 15th-16th centuries. The musical instruments used to play in this song were those culturally shared and used in Southeast Asia. (2) The invention of costumes, accessories, hairstyles and choreography in “Prangsamyod Dance” was also influenced by Lopburi arts, particularly from the documents and artifacts displayed at Lopburi National Museum.

Keywords: Lopburi arts and Prangsamyod Dance

บทนำ

กลุ่มเมืองในลุ่มแม่น้ำลพบุรีป่าสัก อันมีเมืองละโว้เป็นศูนย์กลาง มีหลักฐานทางโบราณคดีด้านการหล่อหลอมถลุงโลหะมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เมืองละโว้เป็นเมืองท่าชายฝั่งที่สำคัญ ตั้งอยู่บริเวณที่สามารถติดต่อถึงทะเลได้ และยังเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางบก ติดต่อกับบริเวณภูมิภาคส่วนใน (Hinterland) ของลุ่มน้ำลพบุรีและลุ่มน้ำป่าสักด้านตะวันออก ตามที่ราบขั้นบันไดที่ปรากฏร่องรอยของเมืองโบราณมากมาย ตั้งแต่อยุธยา อุทัยธานี ชัยนาท นครสวรรค์ และเพชรบูรณ์ บ้านเมืองแถบนี้ได้สร้างศาสนสถานและวัตถุในศิลปะแบบทวารวดีกระจายกันอยู่มากมาย เมืองละโว้หรือที่จารึกบนเหรียญสมัยทวารวดี จารึกขอม และตำนานเก่าว่า ลวปุระ มีประวัติสืบเนื่องยาวนานไปจนถึงสมัยทวารวดี นักโบราณคดีกำหนดรูปแบบศิลปกรรมสมัยต่อจากศิลปะยุคสมัยทวารวดีว่า ศิลปะลพบุรี มีการสร้างศาสนสถานขนาดใหญ่ในศิลปกรรมทวารวดี ดังเช่นที่วัดนครโกษา กำหนดอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 14 ราวพุทธศตวรรษที่ 15-16 ละโว้ปรากฏชื่อในจารึกขอมว่า สรุกโลว ในขณะที่เอกสารจีนเรียก หลอฮู หลังจากนั้นมาละโว้กลายเป็นศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรม ที่มีลักษณะโดดเด่น ศิลปะแบบละโว้ถูกเรียกขานว่า ศิลปะลพบุรี มีลักษณะผสมผสานของอิทธิพลศิลปะขอมและพุกาม โบราณสถานศาสนสถานศิลปะลพบุรี ได้แก่ ปรางค์แขก พระปรางค์สามยอด พระปรางค์วัดมหาธาตุ เป็นต้น (ธิดา สาระยา, 2552, น. 88-223)

ช่วงปลายรัชกาลที่ 5 พันตรีลูเนต์ เดอ ลา วองจิแยต์ นักวิชาการชาวฝรั่งเศส ได้ทำรายงานการสำรวจโบราณวัตถุ เรื่อง ศิลปะเขมร กำหนดอายุสมัยโบราณวัตถุตามหลักวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ต่อมาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงพระนิพนธ์ “ตำนานพุทธเจดีย์” ในปีพุทธศักราช 2469 รวบรวมความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะไทย และมีพระดำริให้ใช้คำว่า ศิลปะลพบุรี ได้รับการตอบรับอย่างดีในวงวิชาการ ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้นิยามเพิ่มเติมว่า ศิลปะลพบุรี หมายถึง โบราณวัตถุสถานศิลปะแบบเขมรที่ค้นพบในประเทศไทย รวมทั้งศิลปะที่ทำขึ้นในประเทศไทยโดยเลียนแบบศิลปะเขมรในประเทศกัมพูชา (กรมศิลปากร, 2536, น. 80-84)

จากการศึกษาในเวลาต่อมา ได้มีการกล่าวถึงศิลปะลพบุรีว่า หมายถึง โบราณวัตถุสถานศิลปะแบบเขมรที่ค้นพบในประเทศไทย และยังรวมถึงโบราณวัตถุสถานที่ทำขึ้นในประเทศไทยโดยทำเลียนแบบศิลปะเขมรในประเทศกัมพูชา ครั้งแรกได้กำหนดอายุสมัยอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 – 18 ต่อมามีการศึกษาพบว่า โบราณวัตถุสถานโดยเฉพาะที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอายุเก่าเกินกว่าพุทธศตวรรษที่ 16 จึงได้ขยายขอบเขตอายุของศิลปะลพบุรีเป็นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 ถึงพุทธศตวรรษที่ 20 เพราะเหตุว่าอิทธิพลของศิลปะลพบุรีได้คงอยู่และมีแรงส่งต่อมาจนถึงสมัยอยุธยา (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว., 2542, น. 55-63)

ผู้เชี่ยวชาญวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย ได้อธิบายถึงศิลปะลพบุรีว่า หมายถึง ศิลปะที่สร้างขึ้นภายใต้วัฒนธรรมขอมหรือจะเรียกว่าเขมรก็ตาม ด้วยเหตุนี้การศึกษาศิลปะขอมที่พบในดินแดนไทย จึงอนุโลมเทียบเคียงกับผลการศึกษาศิลปะขอมในประเทศกัมพูชา เพราะมีความคล้ายคลึงกัน (สันติ เล็กสุขุม, 2554, น. 22-68) ในขณะที่พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ผู้เชี่ยวชาญโบราณคดีประวัติศาสตร์ของกรมศิลปากร มีความเห็นว่าศิลปกรรมแบบเขมรที่ค้นพบในภาคกลางของประเทศไทยก็น่าจะเรียกว่า ศิลปะลพบุรี แต่ศิลปกรรมแบบเดียวกันนี้หากพบในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยก็ควรเรียกว่า ศิลปะขอม ไม่ใช่ ศิลปะเขมร เพราะเหตุว่าคำว่า เขมร นั้น เป็นชื่อเรียกชนชาติที่เพิ่งปรากฏในจารึกราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 ส่วนก่อนหน้านั้นจะเรียกกันว่า ขอม หรือ กัมพุช (กรมศิลปากร, 2536, น. 80-85)

จากแนวคิดของนักประวัติศาสตร์ศิลปะจึงสรุปได้ว่า ศิลปะลพบุรีหมายถึง โบราณวัตถุสถานศิลปะแบบเขมรที่ค้นพบในประเทศไทย และรวมถึงโบราณวัตถุสถานที่ทำขึ้นในประเทศไทยโดยทำเลียนแบบศิลปะเขมรในประเทศกัมพูชา กำหนดอายุสมัยอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 – 18 ด้วยเหตุที่เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นภายใต้วัฒนธรรมขอมหรือเขมร การศึกษาศิลปะขอมที่พบในดินแดนไทย จึงอนุโลมเทียบเคียงกับผลการศึกษาศิลปะขอมในประเทศกัมพูชา เพราะมีความละม้ายคล้ายคลึงกัน ศิลปะลพบุรี มีลักษณะโดดเด่นกล่าวคือเป็นงาน ฝีมือของช่างท้องถิ่นที่นำแบบศิลปะเขมรมาทำให้ทรวดทรงและลวดลายประดับผิดแผกไปจากเดิม จึงเรียกว่าศิลปะลพบุรี นอกจากนี้ยังแตกแขนงเป็นศิลปะสมัยเฉพาะในลพบุรีเป็นศิลปะของช่างท้องถิ่นทรวดทรงและลวดลายประดับเป็นเอกลักษณ์ที่พบได้ในปรางค์แขกพระปรางค์สามยอด พระปรางค์วัดมหาธาตุ พระพุทธรูป เทวรูป

ภาพที่ 1 เศียรพระพุทธรูป หินทราย ศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ 18-19 พบที่จังหวัดลพบุรี
ที่มา: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี

ศิลปะลพบุรีมีลักษณะเด่น จากการที่ได้รับอิทธิพลของศิลปะขอมผสมกับอิทธิพลศิลปะท้องถิ่นลพบุรี จากตัวอย่างเศียรพระพุทธรูปหินทราย ศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ 18-19 พบที่จังหวัดลพบุรี พระพักตร์รูปสี่เหลี่ยม ขมวดพระเกศานูน พระเกตุมาลาทรงกรวยแหลม พระขนงต่อกันเป็นเส้น พระเนตรเรียว ทอดสายพระเนตรลงต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หนา พระพักตร์นิ่งเฉยไม่แสดงความรู้สึกมากนักเพราะอิทธิพลศิลปะท้องถิ่นลพบุรีเข้ามาผสมเป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากลักษณะศิลปะขอมแบบบายนอย่างเห็นได้ชัดเจน

ประเด็นสำคัญจากศาสนสถานพระปรางค์สามยอด ศิลปะขอมแบบบายน ก่อสร้างเป็นปราสาท 3 หลัง บนฐานเดียวกันด้วยศิลาแลงฉาบปูนและประดับด้วยลายปูนปั้น มีฉนวนเชื่อมต่อกันเรียกว่ามุขกระสัน มีลักษณะพิเศษบางอย่าง เช่น การทำชั้นบัวเชิงบาตร 2 ชั้น ยอดปราสาทสอบเข้าและสูงขึ้น รวมทั้งลวดลายปูนปั้นบางลาย แสดงให้เห็นฝีมือช่างท้องถิ่นปนอยู่ และด้วยลักษณะเฉพาะของงานศิลปกรรมที่เกิดขึ้นที่นี่ นักวิชาการจึงเรียกศิลปะแบบนี้ว่า “ศิลปะลพบุรี”

องค์ความรู้นี้นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่วงวิชาการด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์แล้วยังส่งอิทธิพลมาถึงวงวิชาการทางด้านดนตรีนาฏศิลป์ด้วยเช่นกัน ในปีพุทธศักราช 2510 กรมศิลปากรได้สร้างสรรค์ชุดการแสดงโบราณคดี หลังจากนั้นได้มีระบำโบราณคดีอีกหลายชุดสร้างสรรค์ขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากศิลปะลพบุรี นอกจากนี้ผลการวิจัยท่ารำนาฏศิลป์ไทยในวัฒนธรรมร่วมเขมรจากหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานว่า ท่ารำในวัฒนธรรมร่วมเขมรน่าจะได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม สืบต่อกันมาจากท่ารำวัฒนธรรมทวารวดี วัฒนธรรมอินเดีย และวัฒนธรรมขอมโบราณ (ฉันทนา เอี่ยมสกุล, 2554, น. 10-17) และจากการศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม คติความเชื่อที่ปรากฏในประติมากรรมเทพรำปราสาทหินพิมาย พบว่ารูปแบบท่าร่ายรำของภาพเทพรำ มีส่วนสัมพันธ์กับท่ารำในแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทย (ผกา เบญจกาญจน์, 2540, น. 1-66) รวมทั้งการศึกษาวิเคราะห์ประติมากรรมรูปพระศิวนาฏราชแบบเขมรที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเปรียบเทียบกับท่ารำระบำลพบุรี พบว่า องค์ประกอบท่ารำและคติความเชื่อจากการศึกษา ประติมากรรมรูปพระศิวนาฏราชแบบเขมรที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีอิทธิพลต่อท่ารำระบำลพบุรี (พิษณุ เข็มพิลา, 2539, น. 2-78)

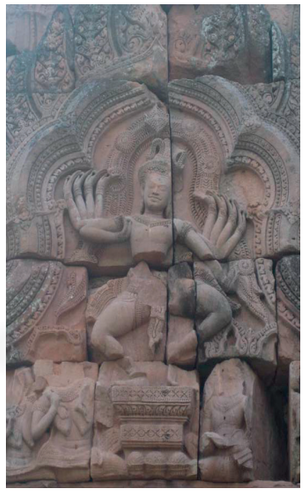

ภาพที่ 2 ภาพสลักศิวนาฏราช
ที่มา: ปราสาทหินและทับหลัง: 2542 (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว., 2542, น. 337)

จากการศึกษาทางโบราณคดีและวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ รูปพระศิวนาฏราชหรือพระอิศวรทรงฟ้อนรำของศิลปะลพบุรีในประเทศไทย พบว่าได้รับอิทธิพลจากศิลปะขอมราว พ.ศ. 1600-1750 (สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ., 2515, น. 154) ในส่วนของดนตรีนั้นเป็นวัฒนธรรมร่วมของภูมิภาค ที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมฉันเครือญาติ เครื่องดนตรีแห่งอุษาคเนย์จึงคล้ายคลึงกัน เครื่องดนตรียุคแรกสุดของอุษาคเนย์ ราว 5,000 ปีมาแล้ว เป็นวัฒนธรรมไม้ไผ่ ได้แก่ เกราะ โกร่ง กรับ โปง กลอง ปี่ และระนาด ยุคต่อมาราว 3,000 ปีมาแล้ว เป็นวัฒนธรรมฆ้อง ได้แก่ ฆ้อง กลองมโหระทึก และระฆัง จนถึง พ.ศ. 1000 ได้รับวัฒนธรรมจากทางตะวันตกของภูมิภาค ได้แก่ แตร สังข์ บัณเฑาะว์ ปี่ไฉน กลองชนะ รำมะนา ซอสามสาย และจากทางตะวันออกของภูมิภาค ได้แก่ พิณจีน ซอด้วง และซออู้ (สกลสุภา ทองน้อย, 2553, น. 10-27)

ชาติไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ มีโบราณวัตถุสถานมากมายปรากฏอยู่ทั่วไป งานศิลปะในโบราณวัตถุสถานเหล่านี้ มีเรื่องราวที่ควรค่าศึกษา ทั้งในแง่มุมทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและด้านดนตรีนาฏศิลป์ไทย

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัยนี้คือ เพื่อศึกษาอิทธิพลศิลปะลพบุรีที่มีต่อระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม และแนวคิดการสร้างสรรค์ระบำโบราณคดีของ นายธนิต อยู่โพธิ์ นายมนตรี ตราโมท นางลมุล ยมะคุปต์ นางเฉลย ศุขะวณิช เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสารข้อมูลศิลปะลพบุรีจากโบราณวัตถุที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ และจากโบราณสถานพระปรางค์สามยอด

สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ผู้ประพันธ์คำร้องทำนองเพลง ผู้สร้างสรรค์เครื่องแต่งกายและท่ารำ สรุปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า หาความเชื่อมโยงทางวิชาการ ระหว่างประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี กับดนตรีนาฏศิลป์ไทย

ขอบเขตเนื้อหาศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะลพบุรี หมายถึง โบราณวัตถุสถานศิลปะแบบเขมรที่ค้นพบในประเทศไทย รวมถึงที่ทำขึ้นในประเทศไทยโดยเลียนแบบศิลปะเขมรในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 – 18

ขอบเขตพื้นที่เลือกใช้ชุดการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ศึกษาอิทธิพลศิลปะลพบุรี เนื่องจากชื่อระบำและวัตถุประสงค์การสร้างสรรค์ระบุชัดเจนว่า ศึกษาข้อมูลจากพระปรางค์สามยอดที่มี ลักษณะรูปแบบศิลปะลพบุรีเด่นชัดมาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ชุดการแสดง

ผลการศึกษา

1. อิทธิพลศิลปะลพบุรีที่มีต่อดนตรี พบว่า เนื้อร้องประพันธ์ตามกรอบแนวคิด จากข้อความในจารึกที่ศาลสูงเมืองลพบุรี พุทธศตวรรษที่ 15-16 บันทึกการอุทิศนางระบำกับผู้ขับร้องเพลงแก่ฤาษีวาสุเทพผู้เป็นเทพเจ้าสำคัญประจำเมืองลพบุรี ทำให้วิเคราะห์ได้ว่าวัฒนธรรมด้านดนตรีนาฏศิลป์ได้ปรากฏอยู่แล้ว ภายใต้วัฒนธรรมศิลปะขอม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมใหญ่ของอินเดีย

ภาพที่ 3 จารึกบนเสาแปดเหลี่ยมที่ศาลสูง เมืองลพบุรี

ที่มา: ผู้วิจัย, 2558

เนื้อร้องจึงมีใจความกล่าวถึงนางระบำจากฟากฟ้าลงมาร่ายรำบูชาเทพเจ้าประจำเมืองลพบุรี ผู้สถิตในพระปรางค์สามยอดดังนี้

-ปี่พาทย์ทำเพลงเขมรเป่าใบไม้-

-ร้องเพลงเขมรเป่าใบไม้-

งามพระปรางค์สามยอดเยี่ยมเวหา จรัสหล้าเวียงละโว้โอฬารศรี
สถิตถิ่นแดนภพลพบุรี แต่บุราณนานปีมลังเมลือง
ศิลาแลงแต่งช่อชั้นงามปรางค์มาศ ยอดปราสาทเรืองจรุงงามฟุ้งเฟื่อง
อุบัติแสงอารยธรรมงามประเทือง ค่าควรเมืองผ่านสมัยหลายร้อยปี
สุรางคนาลีลาศนาฏกรกราย ฟ้อนรำร่ายบูชาเทพบดีศรี
ผู้สถิตปรางค์สามยอดภูบดี เชิญพิทักษ์ธานีเจริญเทอญ

ปี่พาทย์ทำเพลงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

ทำนองเพลงได้ประพันธ์ใหม่ โดยนำโครงสร้างมาจากเพลงเขมรเป่าใบไม้ เป็นเพลงอัตราสองชั้นสำเนียงเขมร ทำนองเก่าเป็นเพลงสองท่อน ท่อนละสี่จังหวะ มาประพันธ์ทำนองเพลงขึ้นใหม่เป็นเพลงอัตราสองชั้นสำเนียงเขมร ประกอบด้วยเที่ยวช้า เที่ยวเร็ว มีสี่รอบ ท่อนที่หนึ่งสองเที่ยว ท่อนที่สองสองเที่ยว และเที่ยวเร็วสี่เที่ยว

เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงเพลงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ได้แก่ ระนาดเอก ฆ้อง ตะโพน โทน รำมะนา ฉิ่ง ฉาบ กรับ ปี่ใน เป็นไปตามข้อมูลที่พบว่าดนตรีเป็นวัฒนธรรมร่วมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทำนองเพลงและเครื่องดนตรีแห่งอุษาคเนย์จึงคล้ายคลึงกัน (สกลสุภา ทองน้อย, 2553, น. 10-27)

ภาพที่ 4 ภาพสลักพระศิวะทรงร่ายรำเหล่าเทพบรรเลงดนตรี

ที่มา: ปราสาทหินและทับหลัง (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว., 2542)

2. อิทธิพลศิลปะลพบุรีต่อการแต่งกาย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สร้างสรรค์พบว่าได้แรงบันดาลใจประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย จากการศึกษาโบราณวัตถุศิลปะลพบุรี ดังนี้

2.1 ศีรษะ ได้รูปแบบจากภาพศีรษะเทวสตรีที่พบในพระปรางค์สามยอด

2.2 เสื้อ ได้รูปแบบจากรูปปั้นของเทวสตรีไม่สวมเสื้อที่พบในพระปรางค์สามยอด ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ เครื่องประดับ ทรงผม ดังภาพ 5 - 6

2.3 ผ้านุ่ง ได้รูปแบบจากภาพจำหลัก ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ

2.4 เครื่องประดับ ได้รูปแบบจากรูปปั้นเทวสตรีที่ประดิษฐานในพระปรางค์สามยอด

ภาพที่ 5 ทรงผม เสื้อผ้า เครื่องประดับและวิธีการแต่งกายศิลปะลพบุรีช่วงพุทธศตวรรษที่ 16

ที่มา: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี

ภาพที่ 6 การประดิษฐ์เครื่องแต่งกายจากโบราณวัตถุศิลปะลพบุรี

ที่มา: การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ฯ (วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี, 2554, น. 79)

3. อิทธิพลศิลปะลพบุรีต่อท่ารำ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สร้างสรรค์พบว่า ได้แรงบันดาลใจประดิษฐ์ท่ารำ โดยจินตนาการจากการศึกษาโบราณวัตถุ ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ โดยใช้แนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำของนางเฉลย ศุขะวณิช

ท่ารำที่ประยุกต์สร้างสรรค์ใหม่ แบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงแรกเป็นท่ารำตามเนื้อร้อง ช่วงที่สองเป็นท่ารำประกอบการบรรเลงดนตรีไม่มีเนื้อร้อง ท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นสื่อความหมายถึงการเคารพ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระปรางค์สามยอด ประกอบด้วยท่ารำหลักที่สื่อความหมาย 3 นัยสำคัญ คือ

3.1 ท่าไหว้แสดงถึงการเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระปรางค์สามยอด

3.2 ท่าอ่อนช้อยสวยงาม แสดงถึงเหล่านางฟ้ามาบูชาพระปรางค์สามยอด

3.3 ท่าพระปรางค์สามยอดเป็นการแปรแถวและตั้งซุ้มเป็นสามกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มผู้แสดงมีลักษณะคล้ายกับเป็นสัญลักษณ์ของพระปรางค์สามยอด

ภาพที่ 7 แสดงการประดิษฐ์ท่ารำตามแนวคิดที่ได้จากโบราณวัตถุศิลปะลพบุรี

ที่มา: การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ฯ (วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี, 2554, น. 67)

ภาพที่ 8 พระพุทธรูปและเทวสตรีหินทราย พบที่ลพบุรี มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 18
วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรีใช้เป็นต้นแบบประดิษฐ์เครื่องแต่งกายระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด
ที่มา: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านประวัติศาสตร์สรุปว่า ศิลปะลพบุรี ทรงอิทธิพลสืบเนื่องยาวนานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก่อนแผ่อิทธิพลครอบงำศิลปะทวารวดีในภาคกลางตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึง ๑๘ ลักษณะเด่นของศิลปะลพบุรีจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในจังหวัดลพบุรี ส่วนใหญ่เป็นงานศิลปะที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา ได้รับอิทธิพลศิลปะขอมผสมกับอิทธิพลศิลปะท้องถิ่น พระพุทธรูปจะมีพระพักตร์รูปสี่เหลี่ยมขมวดพระเกศานูน พระเกตุมาลาทรงกรวยแหลม พระเนตรเรียวทอดสาย พระเนตรลงต่ำ พระขนงต่อกันเป็นเส้น พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หนา พระพักตร์นิ่งเฉยไม่แสดงความรู้สึกมากนัก ศิลปะลพบุรีมีอิทธิพลอย่างสูงต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย เห็นได้จากการใช้หลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ พระปรางค์สามยอด ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง เป็นต้น นำมาสร้างสรรค์ทำนองเพลง กระบวนท่ารำ และเครื่องแต่งกาย ในระบำลพบุรีของกรมศิลปากร เช่นเดียวกับระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลพบุรี ดังจะอภิปรายผลในประเด็นดังต่อไปนี้

1. อิทธิพลศิลปะลพบุรีต่อการประดิษฐ์ท่ารำระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด สรุปได้ว่าสร้างตามหลักการแนวคิดของนางเฉลย ศุขะวณิช ปรมาจารย์ด้านนาฏศิลป์ไทย

คือ ประพันธ์เนื้อร้องและทำนองเพลงไว้ก่อนแล้วจึงคิดท่ารำและการแปรแถว ลีลาท่ารำจึงจินตนาการยึดตามข้อมูลที่ได้มาจาก ภาพจำหลัก รูปปั้นเทวสตรี พระพุทธรูป และโบราณวัตถุจากพระปรางค์สามยอด

การประดิษฐ์ท่ารำแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ท่ารำช่วงแรกรำตามเนื้อร้อง ท่ารำช่วงที่สองรำตามการบรรเลงดนตรีไม่มีเนื้อร้อง ท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นสื่อความหมายเป็น 3 นัยคือ การเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระปรางค์สามยอด เหล่านางฟ้ามาร่ายรำบูชาพระปรางค์สามยอด และการแปรแถวตั้งชุ้มเป็นสัญลักษณ์ของพระปรางค์สามยอด

เนื่องจากศิลปะลพบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16-18 มีลักษณะเด่นคือ มีอิทธิพลศิลปะขอมผสมกับอิทธิพลศิลปะท้องถิ่น แนวคิดการสร้างสรรค์ระบำชุดนี้จึงสอดคล้องกับผลการวิจัย ท่ารำนาฏศิลป์ไทยในวัฒนธรรมร่วมเขมรจากหลักฐานทางโบราณคดีของฉันทนา เอี่ยมสกุล สรุปว่า ท่ารำในวัฒนธรรมร่วมเขมรน่าจะได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากท่ารำวัฒนธรรมทวารวดี วัฒนธรรมอินเดีย และวัฒนธรรมขอมโบราณ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ผกา เบญจกาญจน์ ที่ศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม คติความเชื่อที่ปรากฏในประติมากรรมเทพรำที่ปราสาทหินพิมาย พบว่ารูปแบบท่าการร่ายรำของภาพเทพรำ สัมพันธ์กับท่ารำในแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทย รวมทั้งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ประติมากรรมรูปพระศิวะนาฏราชแบบเขมรที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเปรียบเทียบกับท่ารำระบำลพบุรีของพิษณุ เข็มพิลา พบว่า องค์ประกอบของท่ารำและคติความเชื่อที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ประติมากรรมรูปพระศิวนาฏราชแบบเขมร ที่ค้นพบในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีอิทธิพลต่อท่ารำระบำลพบุรี อิทธิพลศิลปะลพบุรีจึงปรากฏชัดเจนต่อการประดิษฐ์ท่ารำระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ตัวอย่างเช่น การจีบมือที่ได้รูปแบบมาจากลักษณะนิ้วของพระพุทธรูปศิลปะสมัยลพบุรี คือ ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดเหนือข้อแรกปลายนิ้วชี้ นิ้วที่เหลือเหยียดตึงเช่นเดียวกันกับการจีบมือท่ารำระบำลพบุรี เป็นต้น

2. อิทธิพลศิลปะลพบุรีต่อเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และทรงผมที่ใช้ในระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ได้รูปแบบมาจากรูปปั้นของเทวสตรีและงานศิลปกรรมในพระปรางค์สามยอด กล่าวคือ เสื้อผ้าประดิษฐ์ขึ้นโดยจินตนาการจากรูปปั้นไม่สวมเสื้อ แต่เนื่องจากสภาพการแสดงจริงที่ระบำชุดนี้จะต้องใช้ผู้แสดงสตรี จึงต้องดัดแปลงเป็นเสื้อสีเนื้อรัดรูปไม่มีแขน เพื่อให้ดูแล้วคล้ายผู้แสดงไม่สวมเสื้อ สอดคล้องตามลักษณะการแต่งกายในรูปปั้นของเทวสตรีศิลปะลพบุรี นอกจากนั้นการประดิษฐ์เครื่องประดับ ก็ใช้จินตนาการจากภูษาอาภรณ์ของเทวรูปเทวสตรี มาออกแบบเครื่องประดับ ได้แก่ ศิราภรณ์กระบังหน้า

กระบังหน้าหมู่ระบำตัว รองรัดต้นแขน สร้อยคอ เข็มขัด กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า รวมถึงทรงผม ซึ่งสอดคล้องตามประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี ในประเด็นสำคัญจากพระปรางค์สามยอด ซึ่งเป็นศิลปะขอมแบบบายน แต่มีลักษณะพิเศษบางอย่างทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรมที่พบในศาสนสถานแห่งนี้ เช่น การทำชั้นบัวเชิงบาตร 2 ชั้น ยอดปราสาทสอบเข้าและสูงขึ้น รวมทั้งลวดลายปูนปั้นบางลาย แสดงให้เห็นฝีมือช่างท้องถิ่นปนอยู่ และด้วยลักษณะเฉพาะของงานศิลปกรรมจากพระปรางค์สามยอด ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียผ่านทางวัฒนธรรมขอม-เขมรผสมผสานกับฝีมือช่างท้องถิ่น จึงมีลักษณะเด่นที่เรียกว่า ศิลปะลพบุรี รูปแบบศิลปะที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นนี้ยังพบได้ในโบราณวัตถุ ตัวอย่างเช่น เทวรูป เทวสตรี พระพุทธรูป และโบราณสถานศิลปะลพบุรี เป็นต้น

การออกแบบเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และทรงผม ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด โดยจินตนาการจากโบราณวัตถุสถานศิลปะลพบุรี แนวคิดนี้จึงเป็นวิธีการเช่นเดียวกันกับการประดิษฐ์ระบำโบราณคดีของ นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากรที่ใช้ภาพจำหลักและโบราณวัตถุสถาน ซึ่งสร้างขึ้นตามรูปแบบศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย อาทิ พระปรางค์สามยอด ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง นำมาออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของนักแสดงระบำลพบุรี

3. การศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรีมีอิทธิพลต่อการประพันธ์ทำนองเพลงเนื้อร้อง และการเลือกใช้เครื่องดนตรีในระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอดอย่างสูง ทำนองเพลงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอดได้ประพันธ์ใหม่ นำโครงสร้างมาจากเพลงเขมรเปำใบไม้ เป็นเพลงอัตราสองชั้นสำเนียงเขมร ทำนองเก่าเป็นเพลงสองท่อน ท่อนละสี่จังหวะ มาประพันธ์ทำนองเพลงขึ้นใหม่เป็นเพลงอัตราสองชั้นสำเนียงเขมร ประกอบด้วยเที่ยวช้า เที่ยวเร็ว มีสี่รอบ ท่อนที่หนึ่งสองเที่ยว ท่อนที่สองสองเที่ยว และเที่ยวเร็วสี่เที่ยว

เนื้อร้องมีใจความกล่าวถึงนางระบำจากฟากฟ้าลงมาร่ายรำบูชาสักการะเทพเจ้าประจำเมืองลพบุรีผู้สถิตในพระปรางค์สามยอด เป็นไปตามกรอบแนวคิดจากการศึกษาข้อความในจารึกที่ศาลสูงเมืองลพบุรี พุทธศตวรรษที่ 15-16 บันทึกการอุทิศนางระบำกับผู้ขับร้องเพลงแก่ฤาษีวาสุเทพผู้เป็นเทพเจ้าสำคัญประจำเมืองลพบุรี ทำให้วิเคราะห์ได้ว่าวัฒนธรรมด้านดนตรีนาฏศิลป์ได้ปรากฏอยู่แล้ว ภายใต้วัฒนธรรมศิลปะขอม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมใหญ่ของอินเดีย

สำหรับเครื่องดนตรีที่ใช้ในระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ได้แก่ ระนาดเอก ฆ้องตะโพน โทน รำมะนา ฉิ่ง ฉาบ กรับ ปี่ใน สอดคล้องตามแนวความคิดของ สกลสุภา ทองน้อย ที่กล่าวถึงดนตรีที่เป็นวัฒนธรรมร่วมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทำนองเพลงและเครื่องดนตรีแห่งอุษาคเนย์จึงคล้ายคลึงกัน

ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอดคือ สิ่งที่แสดงถึงอิทธิพลของศิลปะลพบุรีที่มีต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม วัตถุประสงค์ครั้งแรกของการสร้างสรรค์ระบำชุดนี้เพื่อเป็นเกียรติยศของแผ่นดินที่มีพระปรางค์สามยอดเป็นโบราณสถานสำคัญคู่ชาติไทย โดยใช้ศิลปะการแสดงที่สร้างสรรค์จากงานศิลปกรรมภาพสลัก พระพุทธรูป เทวรูป เทวสตรี ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของศิลปะลพบุรี สัญลักษณ์เหล่านาฏสุรางค์นางฟ้าร่ายรำบูชาพระปรางค์สามยอดของระบำชุดนี้ แสดงถึงความศรัทธาเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ และความเคารพรักอย่างสูงสุดของปวงชนชาวไทยที่มีต่อโบราณสถานสำคัญในประวัติศาสตร์ลพบุรีและชาติไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป สถานศึกษาควรสนับสนุนให้มีการศึกษาแหล่งความรู้โบราณสถานในท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ของชาติแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ควรส่งเสริมการนำข้อมูลทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ มาใช้ในการวิจัยสร้างสรรค์เพื่อประชาสัมพันธ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ศิลปะการแสดงเป็นสื่อ

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2536). **พัฒนาการอารยธรรมไทย.** กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.

ฉันทนา เอี่ยมสกุล. (2554). **ศิลปะการออกแบบท่ารำ.** กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

ธิดา สาระยา. (2552). **อารยธรรมไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

ผกา เบญจกาญจน์. (2540). **การศึกษารูปแบบและความเชื่อของประติมากรรมเทพรำที่ปราสาทหินพิมาย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พิษณุ เข็มพิลา. (2539). **การศึกษาท่ารำจากประติมากรรมรูปพระศิวะนาฏราชแบบเขมรที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยกับการประดิษฐ์ท่ารำระบำลพบุรี.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี. (2554). **การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ฯ** : ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด. ลพบุรี : วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี.

สกลสุภา ทองน้อย. (แปล). (2553). **เครื่องดนตรีกัมพูชาโบราณ.** นครปฐม : วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. (2556). **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ.** กรุงเทพฯ : นุชาการพิมพ์.

สันติ เล็กสุขุม. (2554). **ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย (ฉบับย่อ).** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ.. (2515). **พระศิวนาฏราชในศิลปะลพบุรี.** กรุงเทพฯ : พิฆเณศ.

_____. (2510). **ศิลปะสมัยลพบุรี.** พระนคร : กรมศิลปากร.

_____. (2539). **ศิลปะในประเทศไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว.. (2542). **ปราสาทหินและทับหลัง.** กรุงเทพฯ : สตาร์ปริ้นท์.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์สนับสนุนทุนการวิจัย

- เรื่อง ศิลปะลพบุรีที่มีอิทธิพลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556
- เรื่อง การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ : ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ

- ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี นางพูลศรี จีบแก้ว
- ผู้ประพันธ์คำร้อง นายสมชาย ฟ้อนรำดี
- ผู้ประพันธ์ทำนองเพลง นายณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น
- ผู้สร้างสรรค์ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด จำนวน 14 ท่าน ได้แก่

นางสาวชญาพร หลายเจริญ	นายชานนท์ อนันต์สลุง
นางสาวจุฑามาศ เจริญวงษ์	นางสาวจุฑารัตน์ แดงเจริญ
นายชัยกิจ ช่างต่อ	นายพีระพงษ์ เตียนจันทึก
นางสาวพรพรรณ ผิวเผือด	นางสาวภารดา ปัญญา
นางสาววิรชา เปลี่ยนสกุล	นางสาวสุภาภรณ์ เฉื่อยนอก
นางสาวสุมณฑิพย์ เทพอินทร์	นางสาวหนึ่งฤทัย มะลิทอง
นางสาววรารัตน์ ชื่นจิตร์	นางสาวนันทนา คล้ายมณี

และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิตามรายชื่อที่กล่าวไว้ในเอกสารอ้างอิง และที่มิได้ระบุนามไว้ในบทความนี้ ที่ผู้เขียนนำแนวคิด และ/หรือ ข้อความบางตอนจากผลงานของท่านมาใช้

การสร้างสรรค์ชุดการแสดง “ระบำเยื่อเคยรายอง”
THE INVENTION OF YUEA KUEAY RAYONG DANCE

ประกิจ พงษ์พิทักษ์*

PRAKIT PONKPITAK

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ขั้นตอนการทำเยื่อเคยหรือกะปิ ของหมู่ที่ 3 ตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง นำมาสู่การสร้างสรรค์ชุดการแสดง ระบำเยื่อเคยรายอง วิธีการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา การสัมภาษณ์ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาขั้นตอนการทำเยื่อเคยหรือกะปิของกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นหมู่ที่ 3 ตำบลหนองละลอก โดยแบ่งกลุ่มการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการทำเยื่อเคยหรือกะปิของหมู่ที่ 3 โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ของผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มที่ชัดเจน การสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ พร้อมทั้งมีการตรวจสอบเครื่องมือและข้อมูลตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อนำองค์ความรู้มาสร้างสรรค์ขึ้นเป็นชุดการแสดง ระบำเยื่อเคยรายอง ผลการวิจัยพบว่า การทำเยื่อเคยหรือกะปิของกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นหมู่ที่ 3 ตำบลหนองละลอก มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลากว่า 100 ปี จากบรรพบุรุษจนกลายมาเป็นสินค้าพื้นเมืองที่สร้างชื่อเสียงมายาวนาน โดยใช้วัตถุดิบกุ้งเคยมาทำเป็นกะปิ พบมากในบริเวณทะเลของจังหวัดระยอง แหล่งการทำกะปิที่มีชื่อเสียงมีอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะตำบลหนองละลอก ซึ่งผู้วิจัยได้นำอัตลักษณ์ของการทำเยื่อเคยหรือกะปิของกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นหมู่ที่ 3 มาสร้างสรรค์ขึ้นเป็นกระบวนท่ารำ โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 สะท้อนวิถีทำเยื่อเคยชาวระยอง ช่วงที่ 2 ร่วมปรองดองสืบสานภูมิปัญญา และช่วงที่ 3 สุขชื่นตาฟ้าเพ็ญรำวงชาวระยอง เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงเป็นเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ ชื่อเพลงระบำเยื่อเคยรายอง ด้านการประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย ได้ศึกษาการแต่งกายของชาวระยองในอดีตมาสร้างเป็นเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดง ใช้ระวะ ไหเคลือบดินเผา กระบุงใส่เคย กระชอนเกอะน้ำเคย กระจาดใส่เคย และผลิตภัณฑ์กะปิสำเร็จรูป

คำสำคัญ : เยื่อเคย, รายอง

* ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลปจันทบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
Chanthaburi College of Dramatic Arts, Bunditpattanasilpa Institute